

INNHOLDSFORTEGNELSE

Forord	5
1. Noen innledende betraktninger rundt kultur	9
2. Kultur som samfunnsområde	39
3. Kommunal kulturpolitikk	51
4. Kulturhuset	59
5. Kulturarbeiderroller Kultur i endring	63
6. En nasjonal kulturpolitikk blir til og med den vokser det frem en lokal kulturpolitikk	69
7. En nasjonal kulturpolitikk forvitrer med enorme konsekvenser for kulturlivet i kommunene Endringene av kulturpolitikken fra 90-tallet	85
8. Frimodige ytringer om statlig politikk Lovprising, lovløs, rettsløs og forsvarsløs? Med lov og forstand skal landet bygges.	93
9. Frimodige ytringer rundt rollene som byråkrat og kreativ utvikler	99
10. Noen samfunnsmessige utfordringer Om fritid, nærmiljø og kulturbygg	111
11. Kulturpolitiske utfordringer omkring ulikheter og forfordeling	129
12. Samfunnsmessige utfordringer rundt bygging, forebygging og reparasjon	141
13. Kulturpolitikk i et samfunnsøkonomisk perspektiv Kulturens nytteverdi – er kultur lønnsomt?	155
14. Det besværlige kulturbegrepet Noen betraktninger rundt kultur- og fritidsbegrepene	165
15. En ny og helhetlig kulturpolitikk	173
Litteraturliste	184
Etterord	185

”Dagens viktigste kulturpolitiske oppgave er å vise at kultur og kulturutfoldelse er like selvsagt for menneskets liv som brød og like selvsagt i samfunnets funksjoner som jernbane og skattevesen. Er dette ikke mulig, vil kunst og kultur bli stående langt nede på den politiske prioriteringsliste, og med rette.”

Europarådet 1974

FORORD:

Denne boka handler om store samfunnsmessige utfordringer og om behovet for å gå nye veier i offentlig politikk med særlig vekt på kulturpolitikken. Den peker på enorme mengder utnyttede ressurser og muligheter som ligger rundt omkring i lokalsamfunnene og om måter å utløse dem på.

Jeg ønsker med boka å peke på en del sammenhenger mellom statlig og lokal politikk, mellom mikro og makro på et viktig område i samfunnet: kulturfeltet.

Det er ikke småtterier som er sagt om kulturlivets betydning i offentlige utredninger, i skrift og tale:

Kultur er limet i lokalsamfunnet, inneholder de livgivende vitaminene, den handler om mål og mening og mye mer. Kulturpolitikken er den egentlige politikken og så viktig at den bør være sektorovergripende.

Boka baserer seg på kunnskaper samlet gjennom en lang yrkeskarriere med en mengde erfaringer.

Jeg har sett at mye går an, at vi nesten kan flytte fjell når flere drar lasset sammen mot felles mål.

Jeg har også sett at kultur kan helles ut med badevannet når den kommunale hovedkraftsentralen; kulturkontoret blir krympet, nedlagt eller bortgjemt.

Jeg har også sett at en del av det mange tror ikke nytter, likevel går. At det mange ganger handler det mer om vår tilnærming til oppgaveløsning og på hvordan vi som offentlig ansatte involverer menneskene omkring oss. Alle faggrupper har sine arbeidsmåter og ser verden gjennom sine briller.

Jeg har arbeidet som leder av kommunale kulturkontor i mer enn 35 år, og er en av de siste aktive som har fulgt offentlig kulturpolitikk og kulturarbeid fra et lokalt ståsted fra ”tidenes morgen” i 1974. Det var nemlig da Norge for første gang fikk en helhetlig nasjonal kulturpolitikk.

Kultur skulle dreie seg om langt mer enn det hadde gjort og skulle bli en del av folks hverdagsliv. Landet fikk nye typer kulturbygg som forbedret det eksisterende kulturlivet og utløste nye kulturaktiviteter, som nådde langt flere enn tidligere kulturpolitikk og kulturbygg. Kultur ble et nytt samfunnsområde ute i landets kommuner på linje med etatene for teknisk, skole, helse og sosial.

1.

Noen innledende betraktninger rundt kultur

Fra Hemmingstad Kultursenter i Haugesund.

KULTUR – BARE KJEKT Å HA?

Vi som har arbeidet ute i kulturfeltet de siste tiårene, har i økende grad måttet forsvare og legitimere kultursatsingen.

Vi er vant med at de bildene folk gjør seg av hva kultur er og kan bety, varierer veldig fra person til person.

Når såpass mange synes å beholde en oppfatning av at kultur er *kjekt å ha*, har det, etter min mening med hva de oppfatter fra aviser og andre medier om kultur. Som kjent er det en begrenset del av kulturaktivitetene som de større mediene finner interessante.

Jeg har plukket frem et lite knippe av opplevde situasjoner som kan belyse hva kultur også kan være og bety. Så får leseren selv avgjøre om det er *må ha*, *bør ha* eller bare *kjekt å ha* eller – *alt på en gang*:

Eksempel 1 – Verda er komen til Suldal !

Suldal kommune ligger i Ryfylke i Rogaland og har 3.900 innbyggere.

Kommunen har over lang tid sett verdien av å satse på kultur og har, innbyggertallet tatt i betraktning, et sjeldent rikt kulturliv med blant annet over 200 foreninger.

Kommunen ble i 2007 kåret til Årets Kulturkommune i Rogaland. I tillegg til gode, lokale kulturbygg og idrettsanlegg ute i grendene ble det i 2003 åpnet ei storstue for kulturlivet i kommunesenteret Sand- Kulturhuset i Suldal. Den er på 1900 kvadratmeter.

Kommunen valgte å lage den som er flerbruksbygg der man samlet bibliotek, kultur-skole, kino, kafe, møte- og utstillingsrom, bowling og to større saler for musikk, teater, møter, konferanser, utstillinger og mye mer. I tillegg har det et stort utendørs amfi – Amfiet i Suldal, med plass til over 600 mennesker.

Huset hadde alt etter fem år et besøkstall på rundt 35.000 og det har allerede gitt mange positive ringvirkninger, først og fremst for befolkningen og for kulturlivet, men også for de mange hyttefolkene i kommunen og besøkende som kommer dit.

Huset har ført til mye mer enn selv de største optimister kunne forestille seg på forhånd.

Mellom aktørene i hovedstaden, der mange sentrale institusjoner og organisasjoner sitter, og kommunen, går det tråder. Trådene formidler mye vitalt for kulturlivet og for kulturutvikling: informasjon, kulturtilbud, kommunikasjon, inspirasjon, fagutvikling, politikk og virkemidler, som penger og turnetilbud som bør ut til de ulike lokale aktørene.

Hva skjer hvis kommunen blir seg selv nok og vender blikket mot sitt eget indre liv, kutter trådene ut av kommunen? Hva skjer hvis de ikke har et kulturkontor?

Det fjerde eksempelet:

Fra hovedveven i Kulturdepartementet går det sterke tråder til utvalgte deler av norsk kulturliv. Først og fremst går de til noen få statlige og regionale institusjoner og til noen få og utvalgte prosjekt og tiltak. Trådene holder seg i all hovedsak innen kunstområdet. Mao er den i det vesentlige knyttet til den viktige, men så begrensede delen av kulturpolitikken som også kalles kunstpolitikk.

LÆR AV IDRETTE!

Akkurat som kulturbygg er viktige for kulturlivet, er idrettsanlegg sentrale for bygging og utvikling av idrettslivet. Det har idretten og idrettens sterke organisasjoner forstått lenge. Gode anlegg er helt avgjørende. Uten hoppbakker får vi ikke skihoppere, uten tennisbaner ingen tennisspillere, uten ishockeyhaller.....

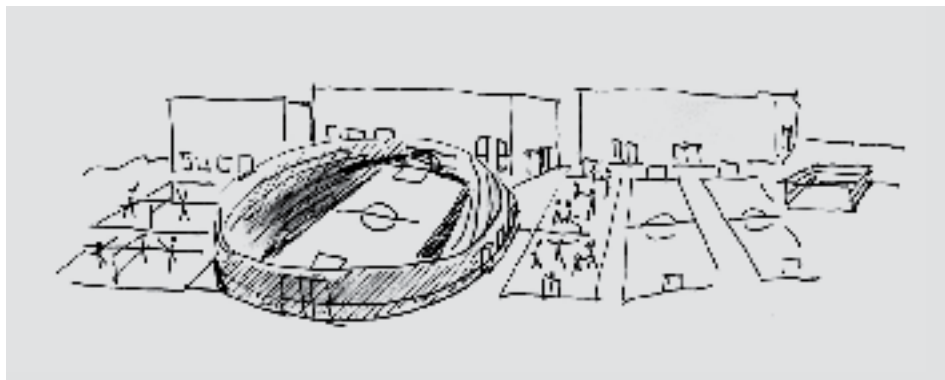
Idretten vet at det er behov for et variert tilbud av anlegg, fra de minste nærmiljøanlegg til de største nasjonalanlegg. Idretten vet at typer anlegg og standarden på dem også kan være avgjørende. At anleggene må være i tiden, tilfredsstille dagens behov og krav og ikke gårsdagens.

Idretten har også masse resultat å vise til. Idretten har på mange områder hatt en flott vekst og utvikling.

De har også lyktes i å målbare det opp til Storting og regjeringsnivå og fått utviklet flotte statlige tilskuddsordninger som kulturlivet bare kan drømme om.

Idretten med sine særinteresser er en maktfaktor i det norske samfunn.

Kulturlivet som består av mange flere særinteresser enn idretten, er oppsplittet.

Lær av idretten.

I Kulturdepartementet er det en stor idrettsavdeling som sitter på en betydelig kompetanse for å ivareta et viktig område både i utforming av politikk og virkemidler til enhver tid.

De passer på at det er sammenheng mellom alle forvaltningsnivåene stat, fylke og kommuner og at det er åpne kommunikasjonskanaler til sentrale ledd innen idrettens organisasjoner.

De har, ikke minst, fokus på lokale aktiviteter for det er jo der også grunnfjellet i idretten befinner seg. I samme departement er det ingen som sitter med eget ansvar for det store almenkulturfeltet og kulturlivet ute i kommunene. Det finnes ingen avdeling, ikke en gang et lite kontor der det sitter noen som kunne prøve å være et kommunikasjonsledd mellom det som skjer ute i kommunene på kulturområdet og departementet, eller som ivaretar kommunenivået når statens politikk skal utformes. Eller som kan ivareta kommunikasjonen mellom departementene.

Fordelingen av tilskuddsmidler til lokale kultur- og idrettsanlegg, er en god test, på hvilken innsikt og ivaretagelse staten har for kommunene på det brede kulturområdet.

Statlige bevilgninger/spillemidler fra 1990–2010 til lokale anlegg ute i kommunene viser:

	Tilskudd i 1990	Tilskudd i 2010
Kultur	51,5 millioner	49,7 millioner
Idrett	201,6 millioner	676,6 millioner
Samlet	253.1 millioner	726.3 millioner

Prosentvis fordeler bevilgningene seg slik:

Kultur	20.3 %	6.8 %
Idrett	79.7 %	93.2 %
Samlet	100	100

Idretten har i samme tidsrom opplevd en formidabel økning, og gapet mellom det som brukes på grunnfjellet ute i kommunene på idretten og kulturen har blitt mange ganger større. Mens forholdet mellom kultur og idrett var som 1: 5 i 1990, er det i dag i forholdet 1:14. Sagt på prosentvis måte, er midlene til kulturbyggene for hele 20-årsperioden redusert med 3.5 % for hele 20 års perioden, mens de for idretten er økt med 335.6%.

Hvis leseren skulle lure på om kulturbygg har så få søknadsobjekt, kan vi med en gang forsikre at søknadsobjekter står i kø. Det finnes kommuner som har ventet på et skikkelig kulturhus i 30 år samtidig som den ene idrettshallen etter det andre spretter frem i samme kommune. Misunnelig? Ja, det ville jeg vært hvis jeg ikke hadde arbeidet i to kommuner – Suldal og Haugesund – som begge har satset mye både på idrettsanlegg og kulturbygg.

Først og fremst tenker jeg at Storting og Regjering må lære av hva idretten har oppnådd og hvorfor. At det som kan skje ute i landets kommuner, der grunnfjellet i kulturlivet holder til, i høy grad handler om statens offensive politikk på området. Bidrar Staten med vesentlige, eller “uvesentlige bidrag” i spleiselaget, som en rådmann uttrykte det? De statlige bidragene til kulturiltakene var ikke mye verd som gulrot der i gården.

For mange kommuner har kulturpolitikk vært synonymt med et begrenset område av kulturfeltet. Her har det handlet mye om aktivisering og trivsel overlatt helt og holdent til frivillighet, kanskje har man hatt en forsiktig kulturformidling og kanskje også lagt opp til en del opplevelser (årlig konsert eller festival).

Kommunen har sitt bibliotek, sin kulturskole, noen idrettsanlegg og kanskje en beskjeden kulturhusdrift, men i stor grad ellers baserer kulturinnsatsen på at det frivillige skal stå for det aktive kulturbidraget i håp og tro på at foreningene fikser det meste.

Hvis slike kommuner har et kulturkontor, er det så dårlig bemannet og nedtynget med så mange oppgaver at det blir umulig å ha en aktiv og utadrettet funksjon.

Oppgaver som hadde fortjent og trengt mye mer tid for å bli godt utført, blir forsømte venstrehåndsoppgaver. Alt for ofte har vi sett at det kommunale kulturkontoret får ”den umulige oppgaven”, at det er for stort sprik mellom oppgaver og bemanning.

År for år taper disse kommunene terreng i forhold til de kommunene som har et brukbart virkemiddelapparat.

Ett eksempel:

Uten den kommunale kulturkompetansen mister de ny kunnskap om nye tider og muligheter for eksempel til å dra nytte av betydelige statlige tilskuddsmidler til å følge opp statlig prioriterte oppgaver som kulturtilbudet til eldre gjennom Den Kulturelle Spaserstokken.

De mister her muligheter til å hente til kommunen konserter, teater- og danseforestillinger og utstillinger. De taper kort sagt muligheter til å yte sine innbyggere bedre tjenester og økt livskvalitet. De taper mulighet til å være godt nok til stede i tiden.

Vi vet i dag at kulturtilbudet i en kommune er viktig både for å bli boende og for å flytte til kommunen. Ikke minst vil de unge fra kommunen som har vært ute og studert i større byer og fått smaken på et mer variert kulturtilbud, være oppmerksom på hvordan hjemkommunen utvikler og fornyer seg. Er det kjedelig som før, eller er det spennende ting på gang? Lukker de unge helt av kanalen for å vurdere tilbakekomst, eller er det positive forandringer på gang? Sikkert er det at de unge har lytteantennene på.

KULTURDRÅPER

Det er ikke alltid at kultur sin innsats eller bidrag trenger å være så stort.

Det trenger verken å være hjelpemotor eller motor, men kanskje bare å komme med et litt annerledes bidrag.

Noen ganger kan bidraget være et spørsmål eller en ide. En dråpe. Dråpen kan sette til en ny farge eller gi en ny smaksnyanse, eller – sette i gang en kjemisk reaksjon, virke som en katalysator.

Kultur har sine erfaringer og tilnæringsmåter som noen ganger kan vise seg å være verdifullt. Se en sak fra en litt annen kant? Komme med en nyttig informasjon fra et annet ståsted. Fra ungdommens? Kunstens? Fra

Noen ganger kan en dråpe utgjøre en forskjell.

Kulturfrø. Kulturarbeideren kan også ses på som en såmann eller såkvinne.

Ill. Ingolf Vallestad.

nærmiljøet? Kanskje ha en mulighetenes tilnærming der andre blir for problemorientert? Eller formidle tro på å prøve igjen på noe som mislyktes forrige gang, men kanskje kan lykkes denne gangen, på en annen måte, på et annet tidspunkt.

For å motvirke for snever sektortenkning eller forvaltningstenkning, kan det noen ganger være behov for katalysatorer for å få fellesprosesser i gang. ”Som i kjemien er det gjerne små enheter som kan ha best forutsetninger for å fungere som katalysatorer”. (Sitat tidligere kultursjef Harald Olsen, Arendal).

ULIKE AKTØRER I KOMMUNEN SER VERDEN GJENNOM ULIKE BRILLER

De ulike fagområdene i den kommunale organisasjonen har ulike utdanninger, oppgaver og ståsteder. Det fører til at vi kan se verden gjennom ulike briller.

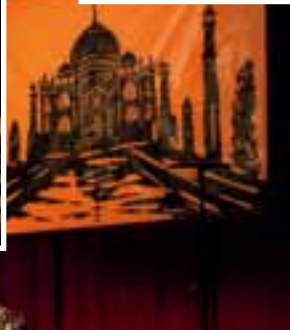
Det har jeg erfart mang en gang. Synspunkt og sannheter blir kastet frem som ikke alltid er så sanne. Noen ganger bærer de preg av våre holdninger og manglende kunnskaper om de andre og om arbeidsområdet deres. De gangene jeg har vært til stede og kunne ivareta kulturinteressene og kunne bruke mine kulturbriller, har kultur i alle fall hatt en mulighet til å bli hørt. Hva med alle de gangene kultur ikke er representert og kulturblikket mangler, når ingeniørøynene, pasientblikket eller klientfokuset får dominere og et bredere lys burde vært satt på saken eller planen?

Omsorgsarbeiderne på en aldersinstitusjon og ansatte på et kulturhus har begge eldre mennesker som målgruppe. De arbeider alle for de eldres ve og vel.

En av forskjellene er at mens eldreinstitusjonen arbeider med en mindre, avgrenset gruppe av de eldre, arbeider kultur ut mot hele spekteret av eldre, fra de sprekeste til de mindre spreke. De fleste konserter og teaterforestillinger henvender seg til de mange, det samme gjør biblioteket med sine tilbud. Mange eldre har kulturhuset som sitt annet hjem, der kulturhuset tilfredsstiller flere behov. Denne gruppen oppfatter visse typer kulturtilbud som vitaminpiller eller foryngelseskur. Eller ”gir meg nye krefter”. Vi har kulturhus som

3.

Kommunal kulturpolitikk

Fra kulturhuset i Suldal og Gamle slaktehuset allaktivitetshus i Rogaland.

Når vi i ser på hva som ligger innenfor det lokalpolitiske området av kulturpolitikken, ser vi at oppgavene er vidtfaenende og mangeartede, og de er faglig sett krevende å dekke.

Det er viktig å ta med i vurderingen når kulturkontorets ressurser og ressursbruk skal vurderes. Likedan at kultur deltar, (bør delta), i flere samarbeidsakser inn mot skole og barnehage, teknisk og miljø, helse og sosial, 3.sektor, strategisk arbeid, næring og reiseliv og annet. Statlig politikk drar med jevne mellomrom opp samfunnsoppgaver som kommunen bør følge opp slik som folkehelse- og mangfoldspolitikken.

Det er områder som kommunene ideelt sett skal løse tverrfaglig for å få et godt resultat. Noen ganger forventes det at kultur skal ha en sentral rolle, andre ganger mindre.

Opgavene kan variere fra kommune til kommune. For eksempel kan kulturvern ligge til miljø/teknisk og bibliotek og idrett være egne fagavdelinger. De aller største byene har gjerne en annen organisering enn det store flertallet av kommunene.

HVA SORTERER UNDER DET KULTURPOLITISKE KJERNEOMRÅDET?

- Barne- og ungdomsarbeid
- Bibliotek
- Bildende kunst og kunsthåndverk
- Estetikk, kunstnerisk utsmykking
- Foreningsliv og forvaltning av offentlige tilskuddsordninger
- Idrettsaktiviteter og idretts- og nærmiljøanlegg*
- Kino- film- og videoformidling
- Kulturformidling
- Kulturhus/samfunnshus/grendehus
- Kulturskole
- Kulturtilbud for grupper som trenger spesiell oppfølging
 - en del av de eldre, funksjonshemmede, innvandrene, flyktningene og barn og unge
- Kulturvern**
- Museumsvirksomhet – store variasjoner i hvilken grad kommunen er involvert i dette, oftest blir museumsarbeid ivaretatt av andre, men at kommunen deltar i et spleiselag
- Nærmiljø
- Sang, musikk, dans, film
- Teater og scenisk aktivitet

HER KOMMER MINE TI GODE GRUNNER FOR Å SATSE PÅ KULTUR UTE I KOMMUNENE:

1. Et aktivt kulturkontor kan ta vare på og utløse store menneskelige ressurser!
2. Med et oppegående kulturkontor kan kommunen ha en mer variert og kreativ tilnærming til oppgaveløsning og til prosesser mot lokalbefolkningen enn noen annen virksomhet i kommunen!
3. Et velfungerende kulturkontor har den desidert største kontaktflaten til det frivillige kulturlivet, til ildsjeler, foreninger, nærmiljøer og lokale ressurser og slikt sett innehar/ kan inneha en unik lokal kompetanse.
4. Kulturkontorene har ofte kunnskaper og erfaringer i å føre folk og ressurser sammen på og fruktbare måter til å hjelpe foreninger og enkeltpersoner til å sette tiltak ut i live.
5. Av disse grunner kan kulturavdelingen mer enn noen avdeling, bidra til at kommunen også kan være fødselshjelper og støttespiller for verdifulle lokale initiativ som igjen kan føre til vekst og fornyelse for lokalsamfunnet.
6. I et fruktbart samspill mellom kommunen og private og frivillige samarbeidspartnere kan kulturkontorets kompetanse bidra til mer kreative løsninger når det gjelder måter å gjennomføre enkelte ideer og prosjekt på. Fruktbare samspill kan gi det flerfoldige igjen!
7. Kultur kan være motor eller hjelpemotor i så mangt! Kultur er ikke bare tjenesteproducent, men kan også i høy grad være samfunnsaktør.
8. Ikke på noe innsatsområde kan kommunen få igjen så mye for så små beløp!
9. Kultur er langt mer enn kulturpolitikk. Kulturkompetanse er også nyttige redskap og en ressurs for mange andre avdelingers strev etter resultat! Uten en kulturkompetanse, vil kommunen mangle et viktig ledd i tiltakskjeden på flere områder av kommunens prioriterte oppgaver.
10. Kulturbudsjettet er mye mindre enn Kostra- tallene skulle tyde på, fordi kultur også handler om skole, fysisk- og psykisk helse, eldrepolitikk, forebygging, ungdomspolitikk, integrering og inkludering, næringsutvikling, reiseliv, omdømmebygging og markedsføring av kommunen. Og mye mer!

Påstand: Ikke på noe område kan kommunen få igjen så mye for så små beløp!!

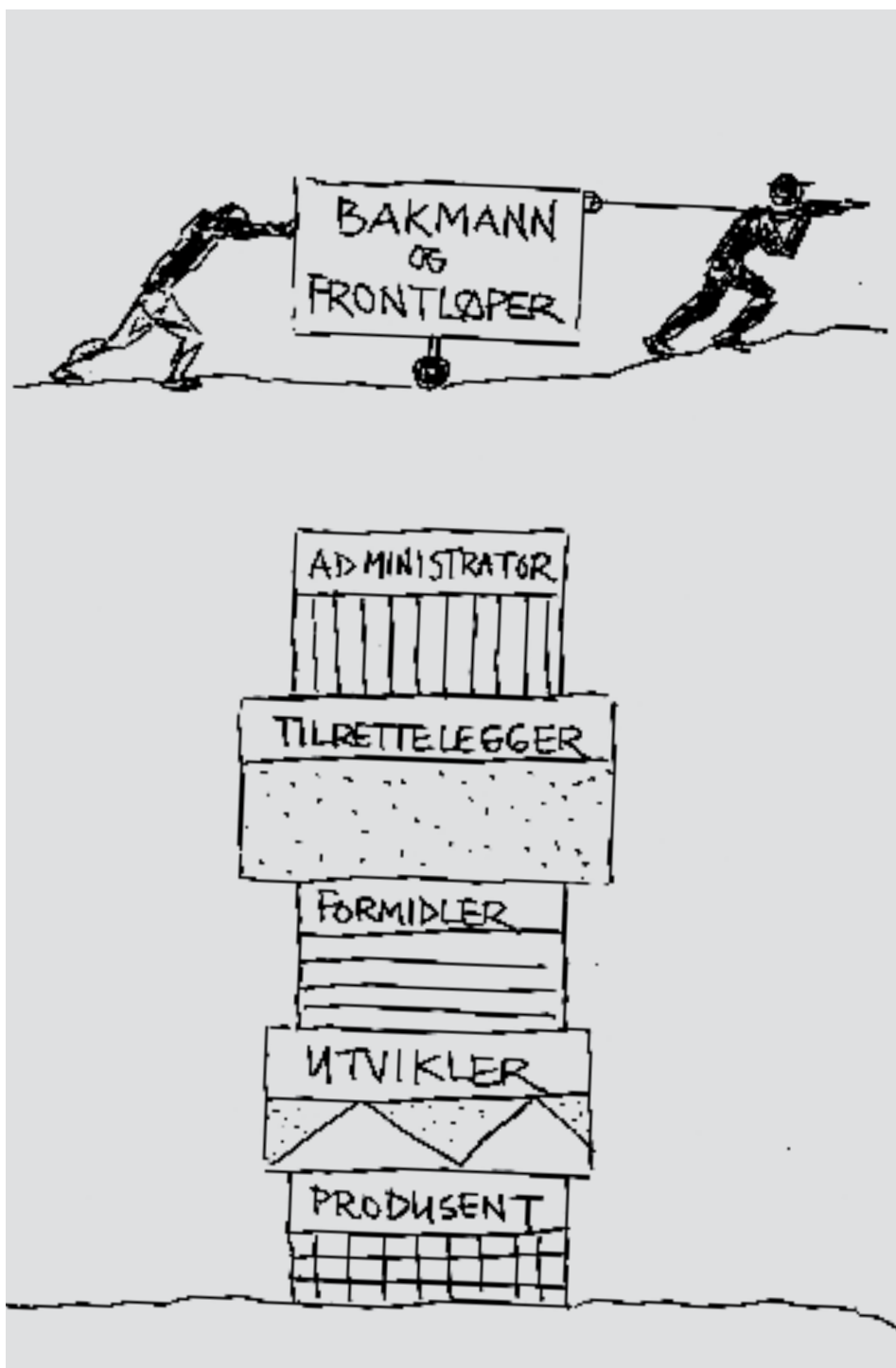
HVA KJENNETEGNER EN KULTURKOMMUNE?

1. At det er en politisk vilje til å ville satse på kultur for kulturens egen verdi og at den er nedfelt i kommuneplanen.

2. At man ønsker en helhetlig kultursatsing der alle kommunens innbyggere er med.
3. At man innser at kultursatsing er langsiktig og målrettet innsats hvis den skal gi varige resultat.
4. At man innser at kommunen må ha en aktiv tilrettelegger – og samspillerrolle.
5. At man har for øye både å være i tiden og tar vare på tradisjonelle kulturverdier.
6. At gode og hensiktsmessige bygg og anlegg er vesentlige virkemidler for å lykkes.
7. At best resultat oppnås gjennom god bemanning og bevisste arbeidsmetoder.
8. At kultur har en strategisk rolle i utviklingen av kommunen både som tjenesteproducent og samfunnsaktør.
9. At kommunen har en klar bevissthet omkring kulturens egenverdi og kulturens nytteverdi.
10. At kommunen først og fremst har innbyggernes beste for øye.

Mange kommuner satses på kultur og noen får heder og ros. Denne ble laget i gledesrus over at Suldal kommune ble årets Kulturkommune i Rogaland i 2007.

Kulturarbeideren har mange roller.

5. Kulturarbeiderroller

Kultur i endring

Kulturarbeider er nå blitt en fellesbetegnelse på de stillingstypene som har vokst frem i kommunalt kulturarbeid de siste 30 åra. Uttrykket benyttes også om og av kunstnere og andre kulturarbeidere utenom det offentlige feltet. Det er altså mange som i dag har et eier- og bruksforhold til begrepet. I kommunalt kulturarbeid benyttes de om stillinger som kultursjef og kulturkonsulent, bibliotekar, ungdomsleder og ansatte i kulturhus.

Det manglet klare oppskrifter og rollemodeller for de nye stillingstypene som vokste frem etter 1975 i kommunene. Kommunene måtte derfor selv finne ut av hvilket innhold stillingene skulle ha og hvordan de kunne benyttes.

Ute i Europa var de kommet en god del lenger i nytenkning og det var jo dette som ga mye av næringen til den nye kulturpolitikken i Norge. Danmark, Frankrike, Nederland, Tyskland og England hadde kommet mye lenger enn oss, og mange dro ut for å lytte og lære. Etter hvert som ideer ble omsatt til handling i Norge, i noen kommuner på slutten 70-tallet og begynnelsen av 80-tallet, dro andre kommuner på besøk til de i Norge som først var i gang for å hente seg inspirasjon og lærdom. Hele 80-tallet og for ettermølerne også 90-tallet, var dette tider for nyorientering, for søken etter ny kunnskap og inspirasjon. Ser vi 15–20 år tilbake i tid, har både kulturarbeidet og kulturarbeiderrollene gjennomgått en enorm fornyelse og utvidelse i tråd med nye ambisjoner om en ny kulturpolitikk som ville mye mer enn før.

Nå står arbeidet opp i nye utfordringer.

NY KULTURPOLITIKK, BEHOV FOR NYE MÅTER Å JOBBE PÅ

Frem til slutten av 70-tallet kjente en i Norge til biblioteksjefen, kinosjefen og ungdoms- og idrettskonsulenten. Enkelte kulturhus hadde ledere med betegnelser som daglig leder eller kulturhusleder. De administrative sidene ved lederrollene var forholdsvis kjente og de fagspesialiserte, som vi fant i bibliotekene og i kino- og museumsvirksomhet arbeidet innenfor mer konkrete, avgrensede og forståelige områder av kulturlivet, etter noen tiårs eksistens.

Da vi nå skulle få en ny kulturpolitikk, trengtes det nye måter å tenke og jobbe på, nye typer kulturarbeiderroller. Kommunen skulle jobbe mer utadvendt og oppsøkende, arbeide mer med samhandling. To nye ord dukket opp i norsk vokabular – **animasjon** og **animatører**. Vi kan godt si at disse ordene kan stå som fellesbetegnelser for de nye retningene.

Alle disse rollene kan knyttes opp til kulturarbeiderens noe anonyme, men viktige rolle som **Bakmann**.

Veldig ofte er kulturarbeideren den mer og mindre usynlige bakmannen, den som bakker opp.

Andre ganger er han mer i front, er han eller hun **frontløper**, for eksempel som

Formidleren – den som formidler kunnskap, ønsker, behov, muligheter og kulturtilbud. Noen ganger som

Igangsetteren – kan noen ganger være nødvendig og avgjørende dvs bidra aktivt til at ballen begynner å rulle.

Noen få ganger krever det mer oppfølging. Han eller hun kan være

Koordinator – den som tar ansvaret for å koordinere start eller deler av prosessen, eller, viss nødvendig, hele prosessen.

Organisatoren – bidra til å organisere et prosjekt uten å være driveren selv, men kanskje den som finner fram til mennesker som vil ta på seg bestemte oppgaver/funksjoner.

Prosjektlederen – Det hender også at man må ta prosjektledelsen fra begynnelse til slutt.

Det er en rolle som en kultursjef bør vurdere nøye opp mot andre oppgaver.

Hva vil prosjektet kunne kreve og hva vil det gå ut over? Finner man ikke en egnet prosjektleder bør kanskje prosjektet utsettes?

Prosjektutvikleren. Noen ganger er prosjektlederen også en utvikler. For eksempel når et prosjekt planlegges for første gang. Prosjektutvikler kan da være en mer dekkende betegnelse enn leder.

Til prosjektutvikleren stilles det ofte større krav til kreative ferdigheter. Prosjektlederen kan ha kreative folk med i prosjektstyret og er det en leder som forstår sin begrensning og at de kreative folk må få gode arbeidsvilkår, kan prosjektlederen avgrense rollen til å være koordinator, møteleder og **Kvalitetssikrer**. Rollen som kvalitetssikrer kan være viktig. Noen må også ha den. Noen ganger tar en gjerne rollen som kontrollør eller påpasser. Den som passer på at opplegget fungerer etter intensjonene. Man kan være en nøytral person som sitter utenfor prosjektet eller arrangementet og som, helst i en startperiode, kan bidra med omsorgsfull ivaretagelse. Innen kvalitetssikring ligger også økonomistyring, personaloppgaver, gode referater og rapporter. Det er slett ikke sikkert at prosjektlederen skal ha disse funksjonene. Fordeling av ansvaret for ledelse, sekretær oppgaver og økonomistyring vil som regel være det ideelle. Spesielt i samarbeidstiltak der flere er med, for eksempel med frivillige der personene ofte bytter på, kan det være viktig at noen sikrer at opplegget går som det bør.

Meglere

Rollen som **”den nøytrale”** kan i noen sammenhenger være nødvendig der flere ulike aktører deltar og der interessekonflikter kan oppstå, internt mellom avdelinger, eller utad mellom samarbeidspartnere.

Ikke sjelden havner derfor kulturarbeideren i rollen som **megler** eller **brobygger** i forhold til ulike kulturarrangement og samarbeidstiltak som skal gjennomføres og noen må ha fokus på klima, prosess, helhet, fremdrift, politiske og administrative føringer og – resultat.

Som i alle organisasjoner kan forhold som ulike personligheter, kulturer og væremåter, være krevende å lede og også ubehagelige beslutninger må tas under veis.

Utenom de ovennevnte rollene, kan kulturarbeideren også ha roller som

Arrangementsplanlegger – årsplanlegging, 1/2 årsplaner, spesielle jubileer, dager, turneer

Kommunal ambassadør eller ansikt utad – representere kommunen innad i kommunen og utad for eksempel på ulike kulturarrangement, konferanser og besøk.

Kulturarbeideren kan selvsagt også være **leder, administrator, saksbehandler og fagspesialist**.

10 FELLER Å GÅ I FOR KULTURARBEIDEREN

1. At du blir alt for lik de andre i kommunen.
2. At du blir alt for ulik de andre.
3. At du tar med deg egne kjepphester og lar de bli for dominerende.
4. At du er for (dum)-snill, blir en seigemann, en som kan dras i alle retninger.
5. At du blir for mye vaktmester og altnuligmann.
6. At du blir for mye kulturutøver selv.
7. At du drukner deg så mye i oppgaver at du ikke tar deg tid til å pleie kollegaer og
8. sørger for å få jevnlig faglig påfyll.
9. Husk at din sterkeste styrke også kan bli din svakeste side, din akilleshæl.
10. Er ikke du tydelig på dine egne behov og setter dine egne grenser, er det sannsynlig at ingen andre ser dem, tar deg for gitt – og misbruker deg.

NOEN TRØSTENDE RÅD TIL KULTURARBEIDEREN

1. ”Takk til kulturens folk som står på selv om dere lever av knapper og glansbilder” Matz Sandmann, tidligere statsråd og rådmann, Kommunal Rapport 19.10.2000
2. Selv om det noen ganger kan se mørkt ut, er det mange flere alliansepartnere og støttespillere enn du tror!
3. Alle ønsker å få ta mer del i kulturgodene, men ikke alle er klar over det!
4. De aller fleste er positive til kultur, når du har fått formidlet hva kultur kan være!
5. Fagstolthet er en dyd, har du ikke den, er du ikke noen god kulturarbeider lenger! Men overdreven profesjonalisme er en vederstyggelighet!
6. Finnes det noe større enn å få arbeide med det som gir livet glede, nærhet, utfoldelse og mening?

Pensjonister i drøs med daglig leder i Ungdom og eldretiltaket.

en rekke andre muligheter. Ikke minst var det mange som foretrakk å være i et allaktivitetshus i stedet for et rent eldresenter. Samvær med de unge holder oss friske lenger, uttalte pensjonisten Sverre Høiland.

Steg for steg ble tilbudet for eldre utvidet og benyttet og tilbudene kom på toppen av det månedlige møtet i pensjonistlaget, slik som påskearrangementet for eldre og enslige som kultur- og fritidskontoret tok initiativet til og som nå i 20 år, har vært en årlig tradisjon.

Ulike grupper **funksjonshemmede**, som tidligere hadde holdt til i private og bortgjemte lokaler, ble etter hvert likeverdige og selvsagte brukere av offentlige kulturbygg. Foreningen Mental Helse i Haugesund, som tidligere holdt til i et privat hus, kom inn i et større fellesskap og fikk økte kontaktflater og muligheter.

Klubben for psykisk utviklingshemmede, som også holdt til for seg selv, var veldig skeptiske til å bli brukere av et stort og pulserende hus som på toppen av alt lå i sentrum av byen. De ble ganske raskt en av de mest aktive brukergruppene på huset som fikk og ga verdifulle impulser til andre. Klubb 83 har sitt 20 års jubileum om to år og er like vitale i dag.

Mange **innvandrere** oppdaget aktivitetshusene, og der det ble lagt aktivt til rette for det, ble det skapt naturlige møteplasser for mange av dem. Byggene bød på kontaktflater, på mulighet til en gradvis tilnærming, på samarbeid og på utveksling.

De ga mulighet til språktrening og til større kulturforståelse begge veier.

Noen bygg ga også arbeidstrening, og man oppdaget etter hvert både flyktninger med praktiske, sosiale og kreative ferdigheter, som også kom husene til gode.

Tysværtunet i Tysvær kommune er et foregangsprosjekt.

Ungdom på Gamle Slaktehuset.

En iraner, som det tok tid å bli kjent med på grunn av språkbarrierer og traumer fra flere år i iransk fengsel for politiske tegninger, ble en spesiell ressursperson på Gamle Slaktehuset. Huset nøt godt av hans kompetanse i de to årene han var der. Blant annet startet og utviklet han et verksted for ungdom i animasjonsfilm. Ett år gikk ungdomsgruppa i animasjonsklubben sågar helt til topps i UKM-Norge.

Kulturverksteder vokste frem og med dem nye aktiviteter

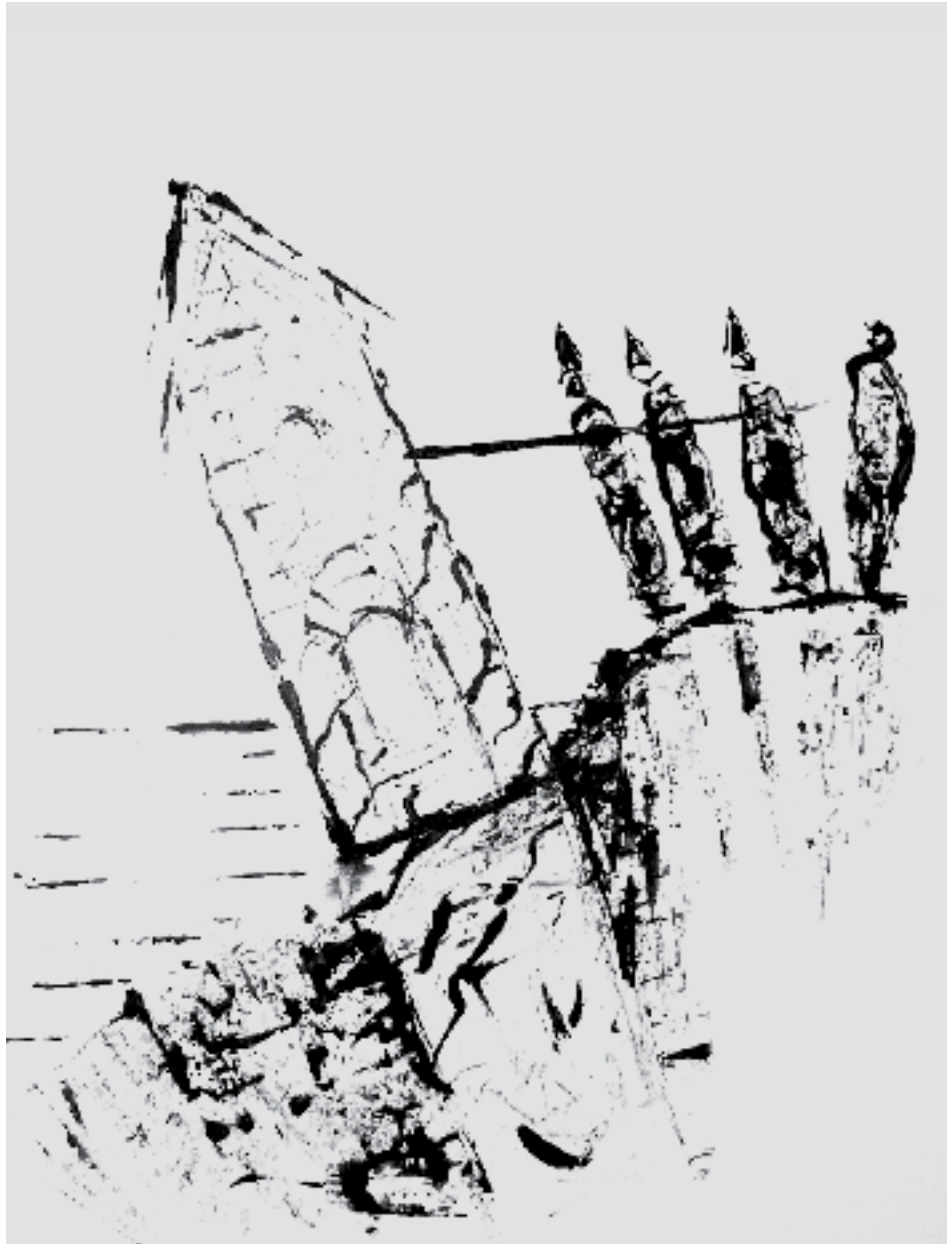
Takket være øremerkede lokaler til verkstedaktiviteter ga det også mulighet for unge og eldre til å gjøre mer enn å gå i møter eller høre på konserter enn gang i blant. Spesiallokaler som musikkrom, film- og videorom, keramikkrom og lokaler for å utøve bildende kunst eller trearbeid og husflid førte til at nye muligheter bød seg, at de kunne bruke dem ukjentlig om de ville. Nye virksomheter vokste frem og viste det samme som vi kjente fra idretten, at lager du hoppbakker, får du skihoppere.

Det begynte som regel i det små, kanskje med et kurs eller to, etter hvert vokste aktivitetene og de kunne bli til en ny forening som for eksempel Haugesund Knivklubb.

Mange av hobbyklubbene som søkte seg til kulturbyggene, viste seg også å være flotte kulturbærere og miljøskapere med store ressurser å gi til de yngste.

Ungdomsarbeidet, som hadde hatt sosialpolitiske begrunnelser (ungdom som problem) fikk en kulturpolitisk tilnærming (ungdom som ressurs) og mange flere virkemidler ble tatt i bruk i tilretteleggelse for ungdommens engasjement og utfoldelse – verksteder for musikk, film, foto, drama og animasjonsfilm kom, likedan ungdomsstyrte fritidsklubber, alkoholfrie kafeer m/innhold og diskotek.

Særlig de nye satsingsområdene, noe av det kommunen kunne trenge mer av, hang løst. Alt for ofte ble kultur salderingspost nr 1 når kommunen skulle kutte. Gradvis ble kulturkontorene og kulturkontorene beskåret og mulighetene til å føre videre det som var begynt å spire og gro forringet. Det var ikke lett å nå frem med kulturens egenverdi som ferskinger i en veletablert kommune med sine sterke, tradisjonelle fagmiljøer.

Tøffe tider.

Nyttetenkningens inntogsmarsj

Derimot slo nyttetenkningen igjennom. Hvilken nytte kunne kultur ha for andre formål: næringsliv, reiseliv, for rusforebygging, psykisk helse, for skolen.

Det nasjonale fokuset på kommunekulturlivets kjerneoppgaver ble svakere. De dreide fokus. Etter hvert gjorde kommunene det samme. Mange steder. Det ble tøffere å ta vare på og hegne om det som var bygd opp. Demonteringen av ambisjoner og muligheter begynte.

Fokuset dreide.

Spesielt skjøt koplinga mellom kultur og næring fart, særlig i de større byene, og når A-politikerne og det lokale næringsliv fant hverandre, bød det seg nye muligheter på nye områder. Nærmiljøfokuset forsvant for sentrum og sentrumsutvikling.

Og Staten hadde helt forlatt sin nærmiljøpolitikk tross mange spennende erfaringer og resultat. Det var ”forbausende” å se hvor raskt rådmenn og sentrale politikere tok de nye politiske signalendringene fra statens side om hva som var ”ut” og ”inn”.

Ikjølvannet av det voksende sentrumsfokuset, kom festivalene og de store kulturarrangementene som noen dager i året kunne trekke de store mengder mennesker og gi økt kjøpekraft til kommunen. Et nytt oppmerksomhetsområde vokste frem og ble stadig større og tyngre, kulturisme og samspillet kultur og næring. Utebransje og overnatting fikk gyldne tider og det dryppet på handelsmenn med mange slags varer, mest de flytende.

Med festivalene forsvant også mye av den sponsorstøtten som tidligere hadde gått til de små kulturbærerne i lokalsamfunnet, til sosial, humanitær og kulturell virksomhet. I lengre tid hadde den vært like stor og verdifull for foreninger og lag som hele kommunen sine bidrag.

En ytterligere svekkelse av mulighetene for den unge og skjøre kultursektoren kom med den nye kommuneloven i 1996 da kulturstyrene og kulturpolitikere forsvant. Senere kom det flere omorganiseringseksperiment som førte til at kulturkontorene ble organisert ned, bort eller inn under noe annet. Ikke så sjelden med forlenget avstand til rådmannen. Og med grader av usynliggjøring som konsekvens. I de ”effektiviseringstider” som fulgte var det det bitte lille kulturfeltet med 3–4 % av kommunebudsjettet som tydeligvis hadde mest å avgi og var viktigste bidragsyter i nedskjæringene!

Tøffe tider

I de tøffe tidene som kom på 90-tallet sto kulturarbeiderne på sent og tidlig, under synkende rammebetingelser, for å passe på de møysommelig oppbygde byggesteinene og nettverkene, entusiasmen, tiltakene og arrangementene som var etablert over tid om felles prosjekter og mål. Nyskapingen som det kan ta mange år å bygge opp og et lite pennestrøk å fjerne eller rasere.

Mye av det som ble oppnådd, besto enda i noen år ut over 90-tallet på grunn av engasjerte kulturarbeidere som strakk seg så langt fellen holdt, og på tross av trange tider. Mange forskrevde seg eller brant seg ut i den vanskelige balansen mellom å prøve å ta vare på basisoppgavene og hoppe etter nye gulrøtter eller nye ting det var kjekt for stat og kommune å bruke kulturen til – i nyttetenkningens- eller omorganiseringens tjeneste. Eller de slet seg ut i den veldig vanskelige øvelsen som heter Operasjon Overlevelse.

Engasjement – det å engasjere befolkningen eller deler av den mot et mål – er ikke det viktig fra tid til annen for å få til en positiv endring, et krafttak eller et fellesløft?

Ei grend eller en bydel trenger til positiv endring og kan få befolkningen med på å finne forbedringspunkt. Ungdommen på stedet kjeder seg og kommunen kan få dem på en positiv prosess.

Samspill – det å spille sammen, et annet ord for samarbeid, men med et mer aktivt innhold.

Nils Arne Eggen har gjort samhandling i fotball til en forståelig og overført metafor for alle typer organisasjoner. Hvor mye fokus har vi på å samhandle, på å utnytte styrker og kamufflere svakheter og spæll kvarinner god?

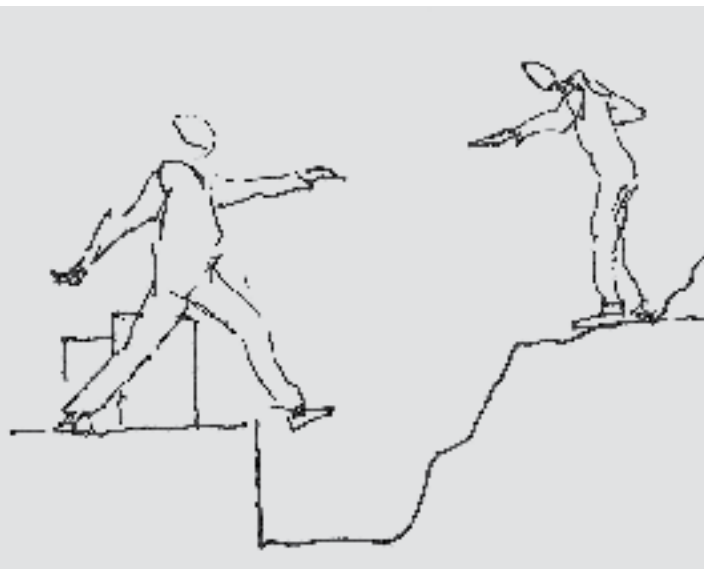
Innovasjon – er et ullent begrep som koples til mye, men ofte knyttes det opp til det å skape verdier på nye måter knyttet til økonomisk vekst. En innovativ person, blir gjerne omtalt som innovatør eller innovator – en nyskaper, fornyer, person som går nye veier.

Fellesskap. Hvorfor ordet fellesskap er fraværende i det kommunale vokabularet, har jeg store problemer med å forstå. Det å legge til rette for gode lokale fellesskap og gjennom det bidra til å utløse lokale ressurser til beste for nærmiljøet, burde være en sentral oppgave. Når vi leser ordforerens viktigste ord i forbindelse med Verdikommisjonens arbeid, har jo de forstått betydningen av fellesskap. Så hvorfor har det ikke blitt nedfelt i, for eksempel kommuneplanen, som sentrale verdier og mål å strebe imot?

Det etterlyses stadig nytenking og nye måter og veier å gå ute i kommunene.

Spørsmål stilles også om kommunene kan være kreative, eller preger drifts- og forvaltnings-tenkning så mye at det er vanskelig å gi rom for andre tilnæringsmåter og arbeidsformer?

I mitt hode må det være viktig for kommunene som skal ha brukerne i sentrum og være innovative, også å ha oppmerksomhet på å engasjere, skape bevegelse, søke samspill og lete etter kreative løsninger.

Bevegelse: Det å tørre å slippe fotfestet en liten stund.

Kulturfeltet er ikke ukjent med mennesker og miljøer som ønsker å skape og bruke sine kreative evner, eller som vil samhandle og søke etter å engasjere andre. Det handler ofte om å bli utfordret på en god måte, finne en god sak og en god anledning. Kultur prøver noen ganger å tilrettelegge for at nærmiljøentusiastene, ildsjelen, kunstneren, ungdommene, foreningslederen og mange andre kan bli hørt og veiledet videre.

I en for forvaltningspreget organisasjon, er jeg redd for at mange gode ideer og initiativ blir oversett og tapt, fordi det ikke blir kultivert ei god nok jord for at disse spirene kan få begynne å spire.

Kulturarbeideren i krysspress.

For idemakeren, den som banker på kommunen sin dør, er det avgjørende at den kommunale tjenestemannen er tilstrekkelig til stede, om god musikk skal oppstå.

Mange ganger kan det handle om tid og sted og kontaktform. Og – noen ganger får vi bare en sjans!

KOMMUNEN KAN IKKE FIKSE ALT!

Forventningene til kommunene sine servicetilbud har neppe noen gang vært større.

Kommunen må i dag levere tjenester på flere områder enn før, fordi samfunnet har endret seg vesentlig de siste 40–50 år. I etterkrigstida var fokuset bolig, arbeid, skole og teknisk infrastruktur. På 60-tallet var skole, helse, vann, vei og kloakk blant de store sakene i kommunestyrene.

Med stigende velstand og behovstilfredsstillelse, ble fokuset mye mer rettet inn mot livskvalitet, mot det menneskenære.

Kommuneøkonomien setter imidlertid sine begrensninger og kommunen har fått behov for å ansvarliggjøre innbyggerne i større grad på en del områder. Nærmiljøet er et slikt.

Potensialet for å utløse lokale ressurser er alltid til stede, det finnes mange som vil, men det varierer veldig fra nærmiljø til nærmiljø hvor mye man får til.

Kommunen kan ikke vedta at folk i sine nærmiljø skal ta tak i nærmiljøet sitt, men de kan tilrettelegge og stimulere gjennom dialog og samspill. Ja, også gjennom lek og spill. Mye går an. Prosjektet Aksjon Nærmiljø, der flere tusen mennesker ble med i 35 nye velforeninger og mange nabolag utvidet innsatsen sin i nærmiljøet etter å ha deltatt i et inspirerende og morsomt prosjekt, er ett eksempel på det.

Gjennom fruktbare samspill kan store ressurser frigjøres til beste for den enkelte, familien og samfunnet. Det kan skapes varmere, tryggere og mer levende lokalsamfunn.

Fra Gamle Slaktehuset – "Mirror of madness" spiller.

10.

Noen samfunnsmessige utfordringer

Om fritid, nærmiljø og kulturbygg

Fritiden – DEN ER VIKTIG DEN!

I vår streben etter økt livskvalitet og gode lokalsamfunn, er det viktig at vi gjennomtenker fritidens betydning i et menneskes liv. Skal det lages en meningsfylt kulturpolitikk, er fritiden og menneskers behov utenom arbeidsliv og skole sentrale utgangspunkt.

Det er mange definisjoner på hva fritiden er. Den er for eksempel definert både ut fra et tidsbegrep – den tiden vi disponerer til valg av aktiviteter som ikke er nødvendige på grunn av tvang (den tiden vi bruker på å sove, skaffe oss mat og klær eller arbeide). Fritiden defineres også som aktiviteter eller som en psykologisk eller mental tilstand. Fritiden handler ikke bare om kvantitet, men også kvalitet, om noe som løfter vår livskvalitet.

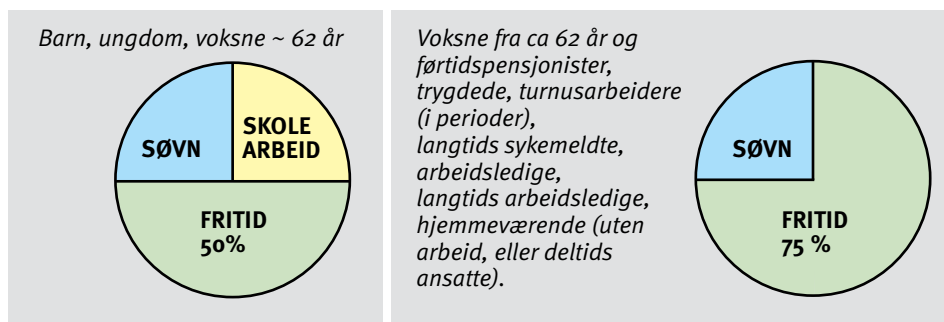
Fritiden skal fylle mange funksjoner for oss: Det er den tiden da vi skal pleie familie, venner og oss selv, skaffe oss overskudd til å mestre livets utfordringer og problemer, slappe av fra arbeid og få tid til å være fri fra forpliktelser knyttet til arbeid. Fritiden er den tiden vi kan benytte til å få dekket sosiale behov og våre kunnskaps- og kulturbehov.

Lengden på fritiden for oss varierer fra 6 til 16 timer. De som arbeider, har gjerne 6–7 timer utover sovetid, skoleelever gjerne 8–9 og mange har betydelig mer: Pensjonister, trygdede, arbeidsledige, pasienter, førtidspensjonister har "evigheter" av fritid. Det kan også de mange ukependlerne og turnusarbeiderne ha. Mange grupper har i perioder av livet også mye fritid – langtidssyke, ukependlere, innvandrere som ikke er kommet seg inn i arbeidslivet. Gruppen pensjonister blir større, og mange er sprekere lengre. En del går av allerede før de er 60, mange rundt de 60. For mange er overgangen fra aktivt yrkesliv til pensjonisttilværelse stor.

Mange av oss er i perioder av livet i store omstillinger som følge av skilsmisse, flytting, oppsigelse, dødsfall i nær familie der månedene rundt krisen eller den vanskelige tiden kan være avgjørende for hvordan ting takles.

Felles for alle disse gruppene, som utgjør betydelige deler av befolkningen, kanskje mer enn 50% av oss, er at de tilbringer mye tid i hjem og nærmiljø og at de i en kultur- og samfunnspolitisk sammenheng er undervurdert. For disse gruppene er ikke bare fritiden viktig, den kan også være en avgjørende arena for livskvalitet, helse og evne til å komme seg videre.

Vi kan stille spørsmål som: Hvor mye disse menneskene blir konsumenter eller aktive deltakere i sitt eget liv? Hvor mye får de brukt seg og evnene sine? Hvor mye får de være en del av større fellesskap? For pasienten eller den trygdede kan fritiden og kulturinnholdet

Fritidens betydning – undervurdert?

inneholde vitaminer og muligheter. Eleven som sliter på skolen og kanskje også i forhold til familie, kan finne en arena, der han kan finne seg selv og dyrke interesser, få et pusteroom. Kanskje til og med oppleve å lykkes. Førtidspensjonisten kan finne meningsfulle oppgaver som å engasjere seg i kulturlivet, bli en giver i stedet for å bli en mottaker av helsetjenester. Når kulturpolitikk skal tømres ut, må fritiden i fokus med alle de aspekter av muligheter og begrensninger det rommer for et levd liv.

Samtidig er det også viktig å reflektere rundt at alle disse menneskene som har hjem og nabolag som hovedarena, har mange og ulike behov som fortjener å bli møtte med et mangfold av valgmuligheter. Og at mange av dem har store, ubenyttede ressurser.

OM ULIKE BEHOV I ULIKE LIVSSITUASJONER

Nærmiljøet bebos av de fleste av oss. Tiden vi tilbringer i nærmiljøet varierer. De aller yngste tilbringer mye av tiden sin i nærmiljøet eller burde ideelt sett gjøre det. Noen av oss bor i nærmiljøet i lang tid, men flere og flere flytter flere ganger. For noen kan situasjonen være slik:

- Enslig mor m/3 små barn i alderen 3–6 år flytter til byen fra landkommune 10 mil unna.
- Nyskilt far med ansvar for to barn på 7 og 9 år som annen hver helg flytter inn til far i rekkehuset i den nye bydelen.
- Enke, 70 år, har etter at mannen døde, solgt huset sitt og flyttet inn i boligblokk til en annen del av byen.

For alle de som ikke har bodd på stedet over lengre tid og funnet sine nettverk av naboer, venner og gjennom fritidsaktiviteter. Hva møter dem av fellesskapsarenaer i det nye boligområdet? Hvor er de formelle og uformelle treffstedene?

Har lekeplassen sitteplasser for voksne når mor skal ut med småbarna sine? Hvor kan far ta med sine 7 og 9 åringer og leke med fotball eller spille badminton? Innbyr omgivelsene til lek og spill og sosialt samvær eller er de bare pene å se på?

Da enka på 70 år flyttet inn i borettslaget, ble hun forhåpentligvis møtt av styret med en velkomstblomst. Men utenom styremøtene og generalforsamlingen, hva har borettslaget bygd opp av møteplasser og årlige sammenkomster? Hadde de dugnader med påfølgende dugnadsfest der den nyinnflyttede kunne få en gylden anledning til å gjøre seg kjent? Hva med St Hans, Olsok, juletilstelning? Juleverksted for de yngste og eldste? Har de noen årlige tradisjoner der de i det minste kan møtes en gang eller to og føle seg som en del av et fellesskap?

Spiller de boccia slik noen har gjort på ferie i Spania som var så sosialt og kjekt? Blant alle gressplenene, er det opparbeidet en bocciabane? Finner hun felles kjøkkenhage, veksthus, avskjerming med koselige utemøbler som inviterer til å ta med seg termos og ukebladet?

I landkommunen der den nyskilt småbarnsmora hadde bodd, var det både ungdomshus, bedehus, samfunnshus, en nærbutikk, et postkontor og to foreningshus. Hva finner hun for seg og ungene i nabolaget innen en kilometers avstand?

Vi vet at barn i alderen 1–8 år stort sett oppholder seg innen en radius av 800 meter fra hjemmet når de skal ut og leke. Hva finner de innenfor de nærmeste hundrede metrene?

For over hundre år siden møttes naboene ved vannposten og ungene lekte i gatene og bakgårdene. For 50 år møttes de hos kjøpmannen på hjørnet, i melkebutikken, på meieriutsalget eller på Posten. Det kunne være trygt og godt å stikke innom melkedama når ingen var hjemme.

Hvor møtes de i dag i nabolaget for å treffe andre og hvilke påskudd finner de for den første eller andre kontakten for å bli kjent på nytt sted? Starten kan være avgjørende for den vei den nyankomne tar i fortsettelsen på sitt nye hjemsted- oppmuntret til å begynne på noe, eller avvist og skuffet slå seg til ro med at her skjer det ikke stort å bruke energi på.

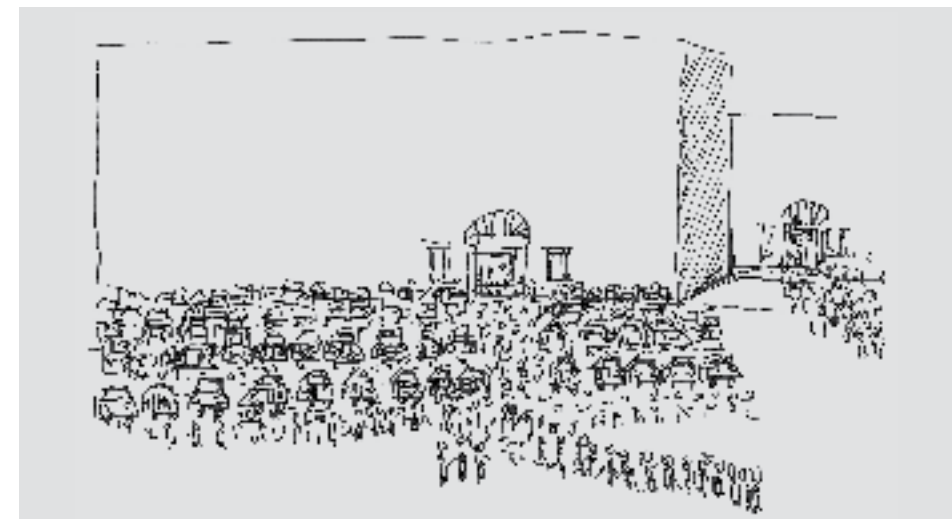
Hvor kan de møtes i bydelen? Hvor kan 12–15 åringene møtes?

I sentrum av byen 5–10 km unna, eller på det store kjøpesenteret der tusener passerer forbi fra hele regionen i løpet av en dag?

SOSIAL NETTVERK I OPPLØSNING – NÆRMILJØETS ROLLE

På Statens Nærmiljøkonferanse i Drammen i 1986 holdt sosiolog Otto Hauglin et tankevekkende foredrag ”Sosiale nettverk i oppløsning – nærmiljøenes rolle”

Jeg trekker det frem igjen, fordi foredraget ikke akkurat er blitt mindre aktuelt med årene og det kan gi oss noen påminnelser.

Kjøpesenteret – den nye møteplassen?

NY MODELL

Hemmingstad Kultursenter

Underveis bestemte vi oss for at bydelshuset skulle endre navn til kultursenter.

Det sier noe om erkjennelse og vektlegging og hva vi ville signalisere. For bygget skulle også kunne benyttes av andre enn bydelen, og det gjør det også. En del av foreningene og aktivitetene har hele byen som nedslagsfelt. Og et bydelshus var jo ikke noe annet enn et kulturhus.

De tørre tall forteller at huset allerede fem år etter åpningen våren 2002, har vært en suksess med over 82.000 besøkende i 2007. I 2010 hadde huset fått inn 121 forskjellige brukergrupper som spenner over mange interesseområder.

Mange nye typer aktiviteter har vokst og vokser frem. Åpningstidene er fra 08 til 22 på hverdager, noe mindre i helgene, i alt er huset åpent mellom 80 og 90 timer i uka.

I den nye modellen, der man bygger på erfaringer som var gjort med andre bygg i Hauge-sund i tidsrommet 1983–2002, og på registrerte behov og utviklingstrekk, har man lagt større vekt på å skaffe bygget høy kunstkompetanse og på å ha velutstyrte lokaler for kunstproduksjon. Ungdomsdelen er mer integrert i hele bygget og en ny type fritidsklubbmodell med stor vekt på ungdoms egen deltakelse gjennom film-, teater og andre aktiviteter og kvalifisering gjennom å lære det å drive en fritidsklubb, lage film eller lære seg scenearbeid, er under utvikling.

Man har også vært opptatt av at folk som kommer til huset skal finne noe å oppleve uansett tidspunkt, blant annet med bydelshagen, kafe med lekerom, flott uteplass med bocciabane, kikkeshop og mange ulike utstillinger. Alt for mange kulturhus kan ha et lukket og avvisende preg for førstegangsbesøkende og det, skal man ikke knipse av, for førstegangsbesøket kan bli avgjørende for om de kommer igjen. Se kapittelet om terskler.

I Hemmingstadmodellen har man tatt særlige hensyn til bestemte målgrupper som småbarnsfamilier, ungdom og pensjonister. For familier med småbarn er det laget et eget lekerom i Tobiastårnet som er knyttet sammen med kafe og uteterrasse og hagen er ment å bli et eldorado for familier og barn i alle aldre. For å holde seg innen en redusert arealramme, er ungdomsdelen knept ned til et minimum. I stedet har det blitt mye mer sambruk på huset, noe som har fungert godt.

Byggene som består av en gammel og en ny bygning, er på til sammen 1740 kvadratmeter, ligger i en hage på åtte mål. Det var av stor betydning for pådriverne av bygget å

Hemmingstad er tilrettelagt for inne- og uteliv.

sikre den gamle verneverdige bygningen som et landemerke og felleseie for bydelen. Og at tomten skulle sikres som et felles bydelsrom for ettertiden i en bydel med stor fortetning, få fellesrom og mange store kjøps-senter. Spennende planer er utarbeidet for hagen, men foreløpig åtte år etter, lar midler til istandsettelse vente på seg. Hagen er tenkt som en bydelspark med funksjoner som sansehage, samarbeid med hobbyforeninger omkring fugle- og dyrehold og mye annet.

For å gi en smak på hva huset kan romme, har jeg plukket ut en tilfeldig valgt dag 4. mai 2011 da jeg var på besøk der. Da hadde huset følgende leietakere:

Danseklubb, seniordans, porselensmaleklubb, hagelag, trimgruppe i velforening, amatørkunstklubb, jeger- og fiskeforening, filmaktiviteter for ungdom, fritidsklubb, ungdomsteater, kafe og babygruppe.

Dette er 12 av de 121 ulike brukergruppene på huset. Tolv vidt forskjellige aktiviteter som henvender seg til ulike mennesker i ulike aldre.

Hemmingstad Kultursenter 2011 – hva forteller det skjematisk :

Foreningssenter	Kulturproduksjon	Ungdomssenter	Kulturarrangement	Annen utleie
Av 121 ulike leietakere, er det 65 lag eller organisasjoner, de fleste har fast tilhold	Brosteinsteateret* Boals forumteater* Filmverksteder Rockekjeller* Galleri Amatørkunstklubb Porselensmalere Danseforening Swing og rock Magedans	Fritidsklubb Diskotek Kurs i film, sceneteknikk Åpen Sone-samarbeidsprosjekt *Teatrene, filmverkstedene og rockekjeller gjelder også unge	Teaterforestillinger Juleverksted Julemesse Juleutstilling Kulturnatt Kunstutstillinger Danseforestillinger Filmdag Skoleforestillinger, avslutninger	Kafe – åpen syv dager i uken Næringsliv Skoler Barnehager Andre

Hemmingstad har pr dags dato oppnådd å utløse mye fordi bygget er velegnet, ressursene og bemanningen knapp, men grei og entusiasmen blant de ansatte fortsatt er stor.

Bygget skulle opprinnelig også ha inneholdt en bibliotekfilial og en helsestasjon, men disse ble tatt bort da romarealet ble slanket. Hagen er også tenkt på som et åpent foreldrebarntilbud. Med tanke på samordningsreformen og ideen om etablering av ressursentre, tror jeg bygg som Hemmingstad Kultursenter bør studeres med interesse.

Spennende planer foreligger for bydelens felles aktivitetspark.

Ill. Steinar Iversen

Dessuten når man skal rekruttere en kultursjef, bør man søke etter andre kvalifikasjoner og egenskaper enn for en festivalsjef.

Hvis kommunen satser mye på festivaler, vil kulturlivet være best tjent med at disse blir skilt ut i et eget festivalkontor eller liknende.

Et kulturkontor kan i løpet av et år være involvert i mange arrangement som har betydning for innbyggerne – barne- og ungdomsarrangement som UKM og Barnas Bystyre, Foreningslivets Dag, FNs årlige temadag, årlig sommerkonsert, Kulturminnedagen og mye annet. Det er begrenset hvor mange større arrangement et kulturkontor kan makte å være involvert i, i løpet av året.

Kulturkontoret skal også være en rådgiver og støttespiller for mange ideer og initiativ som innbyggerne måtte ha på kulturområdet. Noen av dem kan være spiren til nye kulturarrangement og til nye festivaler og gjenspeile ”nye” behov som befolkningen har. Også av den grunn er det viktig at kulturkontoret ikke sitter for dypt i ”egne” årlige arrangement som krever stor ressursinnsats.

Kulturbygg kan utløse skjulte og kjente ressurser.

KULTURBYGG – NESTEN ALFA OG OMEGA FOR KULTURBYGGING!

De siste 25 årene har ført til et hundretalls nye typer kulturbygg som ikke ligner på de gamle. Disse nye kulturbyggene møter mange flere menneskers behov for kultur enn de gamle kulturbyggene greidde. De har mange forskjellige navn: Allaktivitetshus, bydelshus, kulturhus og kultursenter, samfunnshus og mange flere.

Resultatene av kulturbyggsatsingen som kom fram utpå 80- tallet og har pågått frem til i dag, er så eventyrlig at den er verd både studier og større verdsetting.

Den har lært oss –

- at kulturbygg er så mangt og at man ikke får mer aktivitet ut enn det man satser inn i investeringer på bygg og ansatte.
- at standard og utforming av bygg, hvilke typer lokaler som tilbys, er avgjørende for hvor det kan blomstre.
- at dess mer byggene er i tiden, kan tilfredsstillere dagens behov og krav, ikke gårdsdagen, dess mer vil de lykkes.
- at man oppsøker et kulturbygg, ikke fordi man må, men fordi man vil.
- At det handler om tilbudet er fristende nok. Kravene fra folk i 2011 er helt andre enn bare for 20 år tilbake til kvalitet, innhold og omgivelser. De fleste av oss har fått bedre råd privat og stiller større krav til hva vi blir bydd på.

Etter mange år med dårlige lokaler, gårdsdagens lokaler som satte mange begrensninger for å lykkes, har vi sett at gode, tidsmessige bygg kan utvide mulighetene betraktelig og skape opp imot – fantastiske og uventede resultat!

Mitt eksempel fra hva byggene har ført til i Haugesund forteller:

Ut fra den nye statlige kulturpolitikken med visjoner om ”kultur for alle”, ”det utvidede kulturbegrepet” og ikke minst behov vi ante lå og ventet, gikk vi i gang med planer for kulturbygg.

Byggene kom etter hvert, ofte etter mye tålmodighet, mange omveier og omkamper.

Med krav til kreativitet og kraftanstrengelser opp mot det uutholdelige.

Første halvparten av Slaktehuset kostet 8,9 millioner, kommunens andel var 3,8 millioner, det vil si 42% av kostnaden på et tidspunkt hvor Kulturdepartementet bevilget maksimum 1 million.

Svangerskapene for byggene varierte. For ett av de tok det 5 år fra ide til realisering, for andre fra 7 til 25 år. Men de var verd å vente på – resultatene ble så mye større enn noen kunne drømme om. Selv for de største optimister var det umulig å forestille seg at så mye positivt kunne skje. Og slettes ikke på 10 år!

Det er det mange flere enn meg som kan rapportere om rundt om i landet.

Dette er vi stolte over å ha fått være med på. Vi føler at vi var med på mektige byggearbeider, at vi var brobyggere og tilretteleggere. At vi var med på en norsk kulturrevolusjon!

Men – truende skyer har hengt over kulturbyggene i mange år, både de som eksisterer i forhold til vedlikehold og fornyelse og alle de gode planene for nye bygg som ligger i skuffene og støver, eller som ikke blir sendt, fordi kommunen ikke har råd til å gå videre med planene. Mange bygg som ble reist i tidsrommet 1976–1996, er nå fra 15 til 25 år gamle og trenger til fornyelse for å kunne være godt nok i tiden. Det må de, hvis kulturinnhold og oppslutning ikke skal stagneres.

KULTUR GIR HELSE

"Kultur er jakten på det meningsfulle liv, vi må kjenne at vi lever og betyr noe" (Fløistad)

"Kultur fremmer deltagelse – som igjen fremmer helse"

"Samvær med unge er den beste medisin, det holder meg ung."

"Mister du evnen til lek, mister du selveste livet!"

"Hva er din gledeskonto? Opprett en gledeskonto og bruk den bevisst."

"Jo mer jeg gir, dess mer får jeg tilbake!"

Sitatene ovenfor, forteller oss en del om noen av de funksjoner kultur kan ha i et helseperspektiv.

Skal vi lage en helsepolitikk som har med seg det forebyggende og trivselsskapende, de områdene der kultur kan spille en viktig rolle, må vi igjen innom våre behov.

Noen av de grunnleggende behovene vi alle har, er å

- bli sett og hørt og verdsatt
- være en del av, høre til
- bety noe og være til nytte

Det er mange årsaker til sykdom, men en fellesfaktor for mange er at både når vi er syke, etter at vi har vært syke og er kommet inn i overgangen mellom det å være syk/ pasient/ deprimert og frisk, eller ufrivillig ensom, så kan kultur inneholde både vitaminpiller og være god medisin.

Noe av de viktigste kultur kan bidra til er å

- skape gode nærmiljø for at lokale nettverk kan styrkes og ressurser forvaltes.
- skape gode møteplasser og arenaer og kulturverksteder der folk kan møtes og få utfolde seg og selv finne seg sine veier videre.
- ha kulturarbeidere som kan arbeide sammen med andre faggrupper der integrering eller spesiell oppfølging er nødvendig.
- tilby arenaer, arrangementer, foreninger, grupper og sammenhenger som er med å normalisere og ta bort pasientfølelse og tilby muligheter til deltakelse og engasjement.
- gi ny kunnskap, opplevelser og nye påfyll.
- Kultur kan også sammen med andre profesjoner tilrettelegge for at kunst og kultur kan komme ut til folk som ikke selv har så lett for å komme til kulturhus og arenaer.

Statens politikk de siste 15–20 årene, har svekket mulighetene til å skape gode nærmiljø der lokale ressurser kan utløses, redusert mulighetene (utenom idretten) til å skape gode møteplasser der befolkningen kan møtes og redusert kulturs mulighet til å delta i tverrfaglig innsats og i langsiktig arbeid, i veldig mange av landets kommuner.

Staten mangler en nærmiljøpolitikk og en nasjonal og helhetlig kulturpolitikk.

Milliardene ruller ut til helseformål. Ifølge Statistisk Sentralbyrå brukte Norge i 2008 i overkant av 217 milliarder kroner på helseformål. Det offentlige dekket i 2008 om lag 84 prosent av de samlede helseutgiftene, rundt kr 180 milliarder.

Utgiftene til helsetjenester går rett i taket, samtidig som det hevdes at vi ikke blir et friskere folk. Hovedoppmerksomheten rettes mot sykehus og institusjoner.

Hvor lenge skal legen foreskrive den samme medisinen og ikke ta i bruk den grønne resepten?

Forslag:

Jeg foreslår en mulig annen vei på områder som berører folkehelsen og som kan innebære et kjempeløft på viktige, men neglisjerte områder, men som kan gi betydelige avkastninger:

5 promille av helsebudsjettet, 900 millioner kroner blir øremerket kultur- og nærmiljøinnsats rundt i landets kommuner. I tillegg overføres det fra Kommunal- og arbeidsdepartementet 250 millioner kroner og fra Kulturdepartementet 250 millioner kroner, i alt 1.400 millioner kroner eller 280 kroner pr innbygger.

350 millioner kroner øremerkes til investeringer til nybygg og rehabilitering, mens resten, det vil si 1.050 millionene kroner avsettes til drift, prosjekt og utviklingsmidler.

Det finnes en rekke kulturtiltak landet rundt som forteller oss at kulturhus, kulturarrangement og foreningsaktiviteter på ulike vis, møter folks behov for å utvikle gode relasjoner, til å knytte gode nettverk, få hjelp til selvhjelp, oppmuntring, omsorg og oppleve glede og utfoldelse. Det finnes også gode erfaringer med å trekke helsestasjoner og enkelte andre helsefunksjoner inn i kulturbygg, likedan lage sambruk mellom omsorg og kultur og slå sammen eldre senter og kultursenter. Tysværtunet, Rauma kulturhus og flere andre kunne vært nevnt.

Generasjonsverkstedet ungdom og eldre som er beskrevet i boka, er ett eksempel på tiltak som trolig både utnytter og utvikler menneskelige ressurser og er kjempegod samfunnsøkonomi. Den årlige utgiften med hele generasjonsverkstedet Ungdom og eldre, som møter langt over 100 menneskers behov, og som beviselig holder flere av dem yngre og spreker med mindre behov for offentlig hjelpeapparat, kan trolig spares inn både en og flere ganger over andre budsjett. Prosjektet koster i sin helhet 1,2 millioner kroner. Utsettes to sykehjemsplasser i ett år, sparer samfunnet over helse- og omsorgsbudsjettet rundt 1,7 millioner kroner.

I et utvidet helsebegrep må fellesskap, trivsel og utfoldelse stå sentralt.

VERDI – OG VEIVALG

Noen viktige spørsmål å avklare:

- Skal gode og varierte kulturtilbud være en rett og et gode for alle, eller skal vi akseptere at det bare ble for 20–30% av befolkningen?
- Skal vi i økende grad ensidig fortsette å foredle kulturtilbudet for de få, fremfor også å arbeide med andre kulturuttrykk som mange flere er opptatt av?
- Skal kultur være et samfunnsområde på linje med helse, skole, teknisk, eller skal det kun gjelde de 30–40% av kommunene som har noenlunde oppegående kulturkontor?
- Skal vi fortsatt akseptere en økende forfordeling av kulturgoder mellom by og land og regioner?

- Skal vi fortsatt akseptere at forskjeller øker mellom grupper på grunn av alder, sosioøkonomisk bakgrunn og bosted?
- Skal vi fortsette den ensidige oppmerksomheten med barn og unge som mottakere eller satse mer på barn og unges egen deltakelse?
- Skal vi fortsette å utvide fokuset på kultur som opplevelse og på publikumsrollen, fremfor også å fokusere på egenaktivitet, deltakelse og medvirkning?
- Hvilke typer kulturbygg ønsker vi? Bruksbygg for de mange eller spesialbygg for de få?
Hva oppmuntrer staten til? Hva har staten fokus på? Og hvor blir lokale kulturhus med flerbruksfunksjoner av?
- Til syvende og sist handler dette i stor grad om hvor det offentlige skal sette hovedfokuset –
 - på en helhetlig, nasjonal- eller fragmentert og sterkt avgrenset, statlig kulturpolitikk?
 - skal den handle om et utvidet kultursyn som favner mange og mye, eller et snevrere som ekskluderer det store flertallet?
- I samfunnspolitikken handler det om hvilken rolle kultur skal ha inn mot alle de samfunnsområdene der kulturtenking og -tilnærming trengs - skole, barnehage, helse, barne- og ungdomspolitikken, bolig og nærmiljøpolitikken, offentlige rom, kommuneutvikling, nye og kreative arbeidsplasser, kulturbasert næringsutvikling, integrering av innvandrere og mye annet.
- Det handler også om hvor staten nå skal sette inn sine ambisiøse krafttak og sette sine nye fokus når nye utfordringer står i kø innen helse-, integrerings-, skole- og eldrepolitikken og på andre områder.
Skal fokuset settes mer på ressurser og muligheter, fremfor problemer, på enkeltmenneskene i fellesskap der det offentlige tar et tydelig ansvar eller overlater mennesker i ulike livsfaser med ulike utfordringer og skjebner til å være sin egen lykkes smed?
- Det handler om hvilken kulturberedskap og kulturkraft en vil ha i kommunen.
Om hvor mye tilretteleggerskap for lokalt kulturarbeid en vil ha. Det handler om hvor passiv eller aktiv kommunes rolle skal være i å bidra til mer og bedre kulturinnsats for å skape bedre og mer levende lokalsamfunn.
Det handler også om i hvilken grad en skal ha en sammenhengende kjede mellom stat, fylke og kommuner.
Det handler også om oppfølging av statlig politikk på andre samfunnsområder der kultur kan ha en rolle.
Og det handler om å forsterke kommunens innsats gjennom tverrfaglig samarbeid- der innsatsen ikke blir sterkere enn det svakeste leddet i kjeden gjør det til.

Et avgjørende spørsmål å stille seg blir – hvor sterkt blir kulturleddet?